

Skjemainformasjon

Skjema	Norges dokumentarv - nominasjonsskjema
Referanse	1007724
Innsendt	20.06.2016 10:35:38

Sammendrag

Sammendrag

Tittel på dokument(er)/arkiv(er) som nomineres

Arkivet etter Akers mek. Verksted 1841-1982

Sammendrag (maks 3000 tegn)

På slutten av 1800-tallet lå det mange skipsverft rundt Oslofjorden. Akers mekaniske Verksted i Oslo var ledende innenfor bygging og reparasjoner av jern- og stålskip. Produksjonen vokste utover 1900-tallet og ble endret fra bygging av dampbåter til dieselmotorskip. Byggingen av supertankere og oljeplattformer på 1960- og 1970-tallet var plasskrevende og førte til at bedriften etablerte produksjonenheter utenfor Oslo. I 1982 ble Oslo-avdelingen av verftet lagt ned, og området ble omgjort til det vi i dag kjenner som Aker brygge.

Arkivet etter Akers mek. Verksted ble gitt til Norsk Teknisk Museum etter nedleggelsen. Det gir innsikt i både tidlig mekanisk industri og norsk skips- og plattformbygging gjennom mer enn hundre år. Skipsindustrien er en viktig del av vår identitet både som industri- og sjøfartsnasjon. Arkivet inneholder materiale fra perioden 1841-1982 og består av skriftlig materiale med protokoller, kontrakter og korrespondanse, en fotosamling og skips- og plattformtegninger. I år er det 175 år siden Akers mek. ble grunnlagt, og museet ønsker å bruke arkivet til å markere dette jubileet i formidlingen av norsk industrihistorie.

Arkivets tredeling i skriftlig materiale, fotografier og tekniske tegninger belyser datidens historiske endringer gjennom tekst og bilde, og muliggjør en bred formidling av skipsbyggingens og de maritime næringenes historie. Hvordan skipene faktisk ble bygget, vises gjennom detaljerte tegninger og de såkalte «svartebøkene» med notater vedrørende det ferdige skipet. Arkivet gjør det derfor mulig å konstruere båter slik de en gang ble bygget.

Fotografiene viser aktiviteten og produksjonsprosessene på verftet. De er hovedsakelig fra mellomkrigstiden frem til 1960-tallet. De fleste av skipene er fotografert, og fotografiene er ordnet etter byggenumre. Redere, fabrikkere og statsoverhoder var gjester ved dåp og stabelavløp. Bildene herfra viser klasseskillene i Norge på denne tiden. Også de ansattes aktiviteter til hverdag og fest er dokumentert. Akers mek. var en viktig bedrift både i Oslo og nasjonalt. Arbeidsmarkedet var kraftig kjønnsdelt, og på 1950-tallet var de fleste av de mer enn 1500 ansatte menn. Mange hadde fagutdannelse, enten som ingeniører eller som jern- og metallarbeidere, utdannet ved yrkesskoler eller ved Akers mek.s egne skole. Yrkestoltheten var stor. Arkivet gir en god mulighet til å forstå hvordan arbeidslivet og arbeiderkulturen utviklet seg i perioden.

Også byhistorisk er arkivet av stor betydning. Nedleggelsen av verftet i 1982 markerer starten på en ny epoke i Oslos byutvikling som gav befolkningen sjøsiden tilbake fra industri og næringsliv. Aker brygge ble fra midten av 1980-tallet et område for handel, underholdning og rekreasjon. Arkivet etter Akers mek. viser hvordan området rundt Pipervika så ut i den perioden på mer enn 100 år da sjøsiden var lukket for byens befolkning og kystkultur var en næringsvei mer enn fritid. Arkivet stopper når åpningen av hovedstadens sjøside begynner. Mer enn tretti år har gått siden nedleggelsen, og det er mange som ikke husker at det lå skip i dokk og boreplattformer utenfor Rådhuset. Norsk Teknisk Museum ønsker, som forvalter av dette arkivet, å løfte frem Oslos identitet som en historisk industriby.

Opplysninger om søker

Opplysninger om søker

Navn på søker	Norsk Teknisk Museum
Søkers tilknytning til den nominerte dokumentarven	Eier

Kontaktperson(er)

Navn	Ingebjørg K.Eidhammer
Stilling	Konservator
E-postadresse	ingebjorg.eidhammer@tekniskmuseum.no
Telefonnummer	22796063

Navn	Tone Rasch
Stilling	Konservator
E-postadresse	tone.rasch@tekniskmuseum.no
Telefonnummer	22796020

Fullmaktserklæring

Jeg bekrefter at jeg har fullmakt til å nominere dokumentarven som beskrives i dette nominasjonsskjemaet til Norges dokumentarv

Navn	Ingebjørg Eidhammer
Stilling	Konservator
Institusjon	Norsk Teknisk Museum

Identifikasjon og beskrivelse

Identifikasjon og beskrivelse av dokumentarven

Nøyaktig tittel på dokumentarven, omfang, datering (ytterår) og navn på institusjon/organisasjon som skal stå på et eventuelt diplom

Arkivet etter Akers mekaniske Verksted 1841-1982
Oppbevares ved Norsk Teknisk Museum

Arkivet etter Akers mek. Verksted er et bedriftsarkiv og rommer omkring 200 hyllemeter arkivmateriale. Det skriftlige materialet inneholder blant annet styreprotokoller og styrets korrespondanse, kopibøker (1842-1944), aksjeprotokoller for perioden (1896-1920), bestillingsbøker (1855-1926), kalkulasjonsbøker - priser (1844 - 1956) (skipskontrakter for 513 skip inngått mellom (1855-1957), levering og montering av skipskjeler og skipsmaskiner (1853-1956), fakturakopibøker (1871 - 1953), prøveturbøker (1881-1955) eller såkalte "Svartebøker" med notater vedrørende det ferdige skipet, beregningsbøker (1864-1902), økonomiske beregninger (1844-1956), registerbøker (1880-1958), lønnings- og registerkort over arbeidere (1859-1953), velferdssaker, spesifikasjon over aksjonærer i 1950, informasjon om sammenslåingen mellom Akers mek. Verksted, Nylands verksted, Fredrikstad mek. Verksted, Rosenberg mek. Verksted. I tillegg inneholder arkivet er samlingen med 5000 skipstegninger og 1100 ruller med plattformtegninger. Skipstegningene er registrert etter byggenummer og hvert byggenummer har vanligvis mange tegninger. Denne delen av arkivet består av blyant- og pennetegninger eller akvareller på papir eller lerret og blåkopier. Arkivet er fullstendig frem til 1959, da Akers mek. gikk inn i Akergruppen.

Arkivet består også av en stor fotosamling. Bildene viser blant annet arbeidssituasjoner på verftet, produksjonsprosesser, verksteder, velferd og sosiale tilstelninger, bedriftsbesøk, skipsdåp, stabelavløp, prøveturer og fotografier fra andre bedrifter tilknyttet Akers mek, for eksempel Stord Verft, Nyland og Tangen Verft. De fleste skipene er også fotograferte og organisert etter byggenummer. Fotografiene er fra slutten av 1800-tallet til omkring 1980, men samlingen er særlig konsentrert om perioden 1920 til 1960-tallet. Fotosamlingen inneholder omkring 13 000 unike bilder. Museet fikk i 2012 støtte av Norsk Kulturråd til ompakking og registrering av bildene. I alt er det pakket om, grovt regnet, mellom 11500 og 12000 bilder. 4516 bilder (motiver, ikke eksemplarer) er registrert i Primus og 2352 bilder er skannet og publisert på Digitalt museum.

Visuell dokumentasjon

- Akers_mek__Verksted_katalog.pdf
- Akers_mek_Verksted_bilder.pdf
- Opplysninger_om_nåværende_bearbejlingsforhold.pdf

Kataloginformasjon/arkivbeskrivelse/arkivreferanse

Proveniens (opprinnelse)

Arkivet etter Akers mek. Verksted ble overlevert til museet i 1985. I forbindelse med overlevering ble det i samarbeid med Privatarkivavdelingen i Riksarkivet utarbeidet en skriftlig oversikt over samlingens innhold. Fotosamlingen består av omtrent 13 000 bilder. Tegningsarkivet ble overført i to omganger, først skipstegningene i 1985. Etter år 2000 mottok museet i tillegg omkring 1100 ruller med plattformtegninger.

Bibliografi

Andersen, With Håkon. Fra det britiske til det amerikanske produksjonsideal, Forandringer av Teknologi og arbeid ved Akers mek. Verksted og i norsk skipsbyggingsindustri i 1935-1970. Trondheim: Tapir Forlag, 1989

Andreassen, Dag. «Akers mek. Verksted» artikkel på http://industrimuseum.no/bedrifter/akersmek_verksted. 11.06.2016.

EGGE, Liv. «Tiltak som Aker mek. verksted A/S har satt i verk for å sikre opplysninger om de gamle verksteder og skipsbyggerier i Vika og Bjørvika: arbeidet er utført i årene 1981-1987», I Volund, Norsk Teknisk Museums årbok, 1987, s. 89-100.

Lange, Even (red): Teknologi i virksomhet. Verkstedindustri i Norge etter 1840. Oslo: Ad notam forlag, 1989

Lødrup, Hans P. A/S Akers mek. verksted: 1841-1951. Oslo: A/S Akers mek. verksted, 1951

Sandvik, Pål Thonstad. Mekanisk industri i en europeisk periferi: Fabrikken ved Nidelven 1843-76. Oslo: Ad notam Gyldendal, 1994

Solstad, Dag. Medaljens forside. En roman om Aker. Oslo: J.W.Cappelens Forlag A.S, 2001

Ukjent forfatter. «Akers mek. verksted 1842-1892», Christiania: Akers mek. verksted, 1892

Ukjent forfatter. A/S Akers mek. verksted, Oslo: Akers mek. verksted, 1931

Vatten, Anne. «Skipsbygging - en saga blott?: omstillinger i verftsindustrien: sammendragsrapport, Bergen, 1986

Vogt, Nils. Ved den store doks fuldførelse 1920: Akers mekaniske verksteds historie i korte træk. Kristiania: Centraltrykkeriet, 1920

Støtteerklæringer

Vidar Øverland,
Seniorrådgiver, Riksarkivet, Seksjon for privatarkiver (PA-seksjonen)
Telefon: 22 02 26 00
E-post: viol@arkivverket.no

Dag Gjestland,
Mag. art i sosiologi
Telefon: 951 89 651
E-post: gjestland.dag@gmail.com

Håkon With Andersen
Professor i historie ved Institutt for historie og klassiske fag, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Telefon: 995 38 320
E-post: hakon.andersen@ntnu.no

Støtteerklæring

- Akers_mek__Verksted_katalog.pdf
- Akers_mek_Verksted_bilder.pdf
- Opplysninger_om_nåværende_bearingsforhold.pdf

Juridiske forhold

Juridiske forhold

Hvem eier dokumentarven? Oppgi navn og kontaktinformasjon.

Navn	Norsk Teknisk Museum
Adresse	Kjelsåsveien 143, 0491 Oslo
Telefon	22796000
E-post	post@tekniskmuseum.no

Hvem forvalter dokumentarven? Oppgi navn og kontaktinformasjon.

Navn	Norsk Teknisk Museum
Adresse	Kjelsåsveien 143, 0491 Oslo
Telefon	22796000
E-post	post@tekniskmuseum.no

Tilgang

Vil det være faktorer som begrenser offentlig tilgang til dokumentene? Beskriv dem i så fall nedenfor.

Arkivet er fritt tilgjengelig

Opphavsrett

Beskriv den opphavsrettslige statusen til dokumentarven.

Vurdering opp mot utvelgelseskriteriene

Vurdering opp mot utvelgelseskriteriene

Autentisitet

Arkivet er originalt

Nasjonal betydning

Akers mek. Verksted ble stiftet i 1841 og var Norges første mekaniske verksted. Verkstedet kan derfor sies å markere starten på den industrielle revolusjon i Norge. Arkivet er en viktig kilde for å forstå utviklingen av skipsbyggingsindustrien i Norge. Denne industrien gjennomgikk omfattende endringer i den perioden verftet eksisterte, ved å gå fra å være håndverkpreget og mekanisert til å bli mer automatisert og standardisert. Arkivet er i stor grad komplett, og kombinasjonen av skriftlig materiale, tegninger og fotografier gir verdifull innsikt i virksomheten. Det kan derfor sees som en inngang til å forstå de teknologiske endringene i perioden. Arkivet dokumenterer også arbeidssituasjoner og arbeidskultur i et mannsdominert arbeidsmiljø hvor fagarbeiderne spilte en sentral rolle. Tegningene gir en unik mulighet til å studere norsk skips- og plattformbygging i detalj over en periode på over 140 år. Arkivet dokumenterer også hvordan området rundt verftet har utviklet seg fra etableringen på 1850-tallet til den arkitektoniske utformingen vi kjenner ved Aker Brygge i dag.

Tilleggsriterier

Dokumentenes nasjonale betydning må bli bekreftet gjennom ett eller flere av disse kriteriene

Tid

Arkivet etter Akers mek. Verksted dekker en periode på mer enn 140 år og belyser hvordan et mekanisk verksted utviklet seg fra starten av industrialiseringen i Norge og frem til vår tids oljeindustri. Skipsindustrien har i denne perioden gjennomgått flere omstillingsprosesser, og arkivet viser hvordan bedriften endret produksjonen som et resultat av ny teknologi og endringer i samfunn og marked. Dette innebar også at behovet for arbeidskraft, utføring av arbeidsoppgaver, kompetanse og det generelle arbeidslivet gjennomgikk radikale endringer i løpet av tiden verkstedet eksisterte. Dette visualiseres gjennom fotografiene i arkivet. På den ene siden kan bildene sies å uttrykke industrinostalg, på den annen side viser de et klart klassesdelt samfunn med arbeidere, funksjonærer og direktører, der også kongefamilien spilte en viktig rolle som stadige gjester og gudmødre under skipsdåper.

Sted

Akers mek. Verksted har tilknytning til to av Oslos sentrale industrihistoriske områder. Det ble etablert på Øvre Foss ved Akerselva i Oslo i 1841. I 1854 flyttet verkstedet til Holmen på vestsiden av Pipervika, området som i dag er Aker Brygge og Tjuvholmen. Her fortsatte bedriften å reparere og lage skip og utstyr fram til det ble nedlagt i 1982. Verkstedet hadde en sentral posisjon i Oslos industrimiljø og var en ledende aktør innen norsk skipsbygging og offshoreindustri. Arkivet er også en viktig kilde til å studere utviklingen av Oslo havn fra 1850 til 1980-tallet.

Mennesker

Mer enn 1500 mennesker var ansatt på Akers mek. på 1950-tallet. Arkivet er en viktig kilde til å dokumentere arbeidssituasjoner og arbeidskultur i et mannsdominert arbeidsmiljø hvor fagarbeiderne hadde en sentral rolle. Det viser dermed hvordan arbeidslivet har endret seg og produksjonsmetodene har gått fra mekanisk teknologi til en stadig høyere grad av automatisering og standardisering. I samme periode endret også samfunnet seg, delvis drevet fram av industrialiseringen. I arkivet finnes kilder til å forstå datidens arbeidsmønster, både mellom arbeidsgiver og arbeidstaker og i forhold til fagbevegelsen. Gjennom ordrebøker, bestillinger og regnskap dokumenteres også hvem som kjøpte og bestilte skip.

Fotosamlingen gir innblikk i ulike yrker og arbeidssituasjoner ved bedriften, som også kan overføres til andre skipsverft og mekaniske verksteder i perioden. I tillegg finnes en rekke bilder som dokumenterer sosiale arrangementer som middager, juletreffest og 17. mai-feiringer. Særlig viktige er bildene av stabelavløp og skipsdåp som gir tilleggsinformasjon om kulturelle trender, moter og datidens kjendiser.

Emne og tema

Arkivet er først og fremst en primærkilde til å forstå mekanisk industri og norsk skipsbyggingsindustri i perioden. Arkivet viser hvordan teknologiske endringer og internasjonale tendenser påvirker produksjon og arbeid ved Akers mek. Verksted. Det gir også muligheter til å studere det kjønns- og klassesdelt samfunnet gjennom en mannsdominert arbeidsplass. Tegningene gjør det mulig å studere konstruksjoner av skip og endringer i produksjonen av skip fra passasjerbåter og hvalfangstskuter til oljetankere. Det er også mulig å se hvordan det internasjonale markedet og konjunktorene i økonomien påvirket produksjonen i norsk skipsindustri. Arkivet gir også mulighet til å studere omstillingsprosesser og arbeidsmønster. Som bedriftsarkiv viser det i stor grad eiernes disposisjoner og de grep bedriften tok for å henge med i tekniske og sosial endringer. Dette er særlig synlig i overgangen fra bygging av skip til oljeplattformer.

Form og stil

Kombinasjonen av skriftlig materiale, tegninger og fotografier av båtene gir en inngang til å forstå teknologiske endringer gjennom hele perioden. Skipstegningene med generalarrangement- og linjetegningene til hvert enkelt skip, skipskontraktene og fotografiene bidrar til å vise linjen fra idé til ferdig skip, og kan dermed bidra til en lite utforsket del av norsk industridesigns historie. Fotografiene og tegningene visualiserer og formidler både selve produksjonsprosessene og det som ble produsert på en

unik måte.

Både den analoge fotosamlingen og papirtegningene representerer måter å visualisere bedriften og skipene som ble bygget, på en måte som ikke lenger er i bruk.

Sosial, åndelig eller kulturell verdi

I vår postindustrielle tid er industriproduksjonen i stor grad flyttet ut av nærområdene, og mange kjenner ikke til at Oslo var en viktig industriby i nærmere 150 år. Det var ikke bare hovedkontorene som lå plassert i hovedstaden, men også selve produksjonen foregikk her. Arkivet viser hvordan området rundt Pipervika så ut i denne perioden og hva som egentlig foregikk i lokalene som i dag huser kjøpesentre, kontorer og uteliv. Et annet viktig aspekt er fremveksten av den velferdsstaten vi har i dag. Arkivet synliggjør historiske endringer i arbeidslivet i forhold til arbeidstakernes rettigheter, organisering og kjønn. Det er derfor en viktig inngang til å forstå de sosiale endringene som skjedde under industrialismen i Norge, og som fortsatt preger samfunnet vårt.

Utfyllende opplysninger

Utfyllende opplysninger

Sjeldenhet

Arkivet er unikt ved at det er svært komplett og dokumenterer Norges første mekaniske verksted fra den industrielle revolusjon i 1850-årene til starten på oljeeventyret på 1970/80-tallet. Det er også spesielt ved at det i tillegg til skriftlig materiale inneholder mange tegninger og et stort fotoarkiv.

Integritet

Arkivet etter Akers mek. Verksted i Oslo fra 1841-1982 er samlet på Norsk Teknisk Museum og fremstår som relativt intakt. Arkivet dokumenterer bedriftens virksomhet fra perioden og spesielt er tegningsarkivet en viktig kilde til skipsbygging i denne perioden. Tegningene viser i detalj hvordan skipene endret konstruksjon, og sammen med fotoarkivet er det en viktig dokumentasjon til hvordan skipene så ut. Fra 1880 årene finnes det fotografier av de fleste båtene som ble produsert.

Representativitet

Arkivet etter Akers mek. verksted gir innsyn i utviklingen av en mekanisk bedrift gjennom en hundreårsperiode preget av store samfunnsmessige endringer. Prosessen antas å være representativ for andre mekaniske bedrifter som virket i samme periode.

Konsultasjon og samtykke

Konsultasjon og samtykke

Har dokumentarvens eier(e) og forvalter(e) blitt orientert om og godkjent nominasjonen?

Ja

Vurdering av risiko

Vurdering av risiko

Gi en beskrivelse av i hvor stor grad den nominerte dokumentarven er truet.

Arkivet er i liten grad truet. Arkivet inngår i museets samling og er plassert i museets magasin.

Bevaringsplan

Bevaringsplan

Inngår dokumentarven i en bevaringsplan?

Nei

Hvis ja, last opp et sammendrag av bevaringsplanen. Hvis nei, last opp opplysninger om de nåværende bevaringsforholdene og forvaltningen av dokumentarven.

Vedlegg

- Akers_mek__Verksted_katalog.pdf
- Akers_mek_Verksted_bilder.pdf
- Opplysninger_om_nåværende_bearingsforhold.pdf

Resultat og tilleggsinformasjon

Resultatet av nominasjonen og ev. tilleggsinformasjon

Hva ønsker din institusjon å oppnå ved å få dokumenter innskrevet i Norges dokumentarv? Kom med eventuell tilleggsinformasjon som støtter en innskriving i Norges dokumentarv.

Museet ønsker å synliggjøre arkivet etter Akers mek. Verksted. En innskriving i Norges dokumentarv vil bli brukt i museets pågående formidlingsarbeid, til å utvikle undervisningsopplegg knyttet til Akers mek. og industrialiseringen i Oslo, samt digitalisere og tilgjengeliggjøre flere tegninger og fotografier.

I år er det 175 år siden Akers mek. Verksted ble grunnlagt, og museet ønsker å bruke arkivet til å markere dette jubileet i formidlingen av norsk industrihistorie.